

Változatok a délvidéki magyar identitásra – a bácskai Tóthfalu példáján¹

*Másnak csak táj és sík világ
nekem akác és hársvirág
Másnak csak kapott otthona
Nekem édesszép mostoha*
(Fehér Ferenc)

Bevezetés

A délvidéki magyarság különálló története nincs még százéves. Ez a száz év azonban meglehetősen vérzivataros és megpróbáltatásokkal teli. Olyan ez a történet, mint amilyen az egyik büszkeségük, az aracsi pusztatemplom. Erős alapzatra épült, hajdanán nagy és rendíthetetlen volt, ám a körülmények és az idő vasfoga kikezdték. De milyen állapotban található most, az elmúlt évek és a népszavazás okozta viharok után? Ennek a történetnek egy szelétét jártam körül.²

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának (PPKE-BTK) egy csoportja 2005 júliusának elején a délvidéki Tóthfaluban járt nyári gyakorlaton Gereben Ferenc tanár vezetésével. Vállalkozásunkat Utasi Jenő tóthfalusi plébános atya minden téren támogatta³. A kutatás előkészítése során egy már több határon túli régióban lekérdezett, a kérdezettek nemzeti, vallási és kulturális identitástudatával foglalkozó kérdőívet egészítettünk ki speciális kérdésekkel. Én magam a 2004. december ötödikei népszavazás hatásaira és a

politikai attitűdökre vonatkozó kérdéseket építettem be a kérdőívbe.

Azt kívánom a dolgozatomban kimutatni, hogy a határon túl – jelen esetben Tóthfaluban – milyen is volt az identitástudat különböző szegmenseinek állapota a 2004. évi népszavazás után fél évvel. Az összehasonlításhoz jó alapot teremtett, hogy hasonló típusú és témájú reprezentatív felmérésre is sor került 2000 tavaszán a szerbiai magyarság körében.⁴ Az a kérdés foglalkoztatott, hogy a tudatbéli mutatók által rajzolt tóthfalusi kép milyen irányban változott (ha változott); az identitás, a magyarsághoz fűződő viszony gyengült vagy erősödött a korábbi, 2000 májusában végzett felméréshez képest.⁵ (Meg kell jegyeznünk, hogy az ezredfordulós vizsgálatra is meglehetősen kritikus időszakban került sor: a NATO-bombázások után és Milošević bukása előtti hónapokban.)

A kutatás terepe

Tóthfalu (Totovo Selo) Szerbia (akkor még Szerbia és Montenegró) északi részén, Vajdaság Autonóm Tartomány észak-bácskai régiójában, a magyar országhatártól délre mintegy 30 km-re, a Tisza folyótól 12 kilométerre nyugatra, 103-105 méter tengerszint feletti magasságon terül el. Közigazgatásilag Magyarakanizsa község körzetébe tartozik.

Annak ellenére, hogy a település közelében nem húzódik egyetlen főút vonal sem, a település vi-

¹ 2008 novemberében a PPKE-BTK szociológia szakán leadott szakdolgozat rövidített és átdolgozott változata.

² Azóta – a 2010-es kormányváltás és a kettős állampolgárságról szóló törvény közelmúltbeli megszavazása következtében – újabb kérdések felvetésére is módot adott a történelem, ezeknek megválaszolása azonban egy következő vizsgálat feladata lesz.

³ Utasi Jenő nemcsak vendéglátónk volt, aki a szószékről is biztosította a helyi lakosságnak a kutatáshoz való pozitív hozzáállását, hanem – Bata Ferenc polgármesterrel együtt - tapasztalataival, adatokkal is támogatta munkánkat. Mindezt ezúton szeretnék nekik köszönetet mondani!

⁴ Gereben Ferenc: A vajdasági magyarok nemzeti és nyelvi identitása; in: Kisebbségkutatás (Szemle a hazai és külföldi irodalomból) 11. évf. 2002. 2. szám; 449-458 o. (Amikor a későbbiekben a 2000-ból származó reprezentatív vajdasági adatokról esik szó, az említett tanulmányt használom forrásként!)

⁵ Fontosnak tartom hangsúlyozni azonban, hogy a fent már említett, 2000-ben végzett felmérés a felnőtt vajdasági magyarság 562 fős reprezentatív mintáján készült, a mi kutatásunk viszont csak egyetlenegy faluban és öt évvel később, így az összehasonlítási lehetőségek rendkívül korlátozottak.

szonylag jó utakon megközelíthető. Magyarkanizsa, Szabadka, a Tompa–Kelebia határátkelő, valamint Zenta és Topolya is viszonylag kis távolságra van a településtől.

A falu természeti környezete síksági jellegű, noha néhány magasabb domb is található, melyek megtörik az egyhangúságát. A táj jellege meghatározza a település szépségét, és egyben lehetővé teszi a terjeszkedését és fejlődését. A település mintegy 4,5 négyzetkilométer területen fekszik, míg a Helyi Közösség összterülete mintegy 95 négyzetkilométer.

A falut a síksági zárt településtípus jellemzi. Az utcák egyenesek, 500–1500 méter hosszúak és 10–15 m szélesek. A Helyi Közösség területén az egyes helyi jellegű utakon ezen felül még mintegy 25 km hosszúságú aszfaltút található, melyekről mezőgazdasági földterületek így egész könnyen megközelíthetőek. A lakosság 950 hektár jó minőségű földterületen gazdálkodik, amely földterület teljes egészében magántulajdont képez. Tóthfalu fejlődő állattenyésztő-földművelő település, amely egyébként egy kőolaj- és földgázmezőn fekszik, amit a határban bólogató olajkutak s jeleznek.

A Helyi Közösség lakosságának száma 745, az átlagéletkor pedig 39,8 év volt 2004-ben. A településen belül 247 lakóház volt, míg a tanyák száma folyamatosan csökkent, és 2002-ben már csak 89 állt belőlük. A lakosság zöme (99,5%) magyar ajkú és római katolikus vallású.⁶

Tóthfalu a viszonylag fiatalabb települések közé sorolható, mivel a fennmaradt írásos említések alapján a XIX. század második felében a település helyén még Tóth József földbirtokos gazdasága terült el. „Amint azt a neve is bizonyítja, Tóthfalu kialakulása Tóth József földbirtokosnak, a magyar országgyűlés képviselőjének köszönhető, aki a XX. század első évtizedében birtoka egy részét nyári kúriája közelében házhelyekként kiosztotta napszámosainak és egyéb föld nélküli lakosoknak. 72 napszámos családnak adományozott így házhelyet. (...) A kimért telkek mindegyike 300 négyszögöl nagyságú volt. (...) Tóth József egyetlen gyermekének, fiának korai halála után egyenes ági örökös nélkül maradt, és ezért jótékonyági célokra hagyományozta vagyonát.”⁷

A kutatás módszertana

Kérdőíves felmérésünk során a falu 18 éven felüli népességéből 203 fővel töltöttünk ki kérdőívet, ami gyakorlatilag azt jelentette, hogy minden második-harmadik felnőttet megkérdeztünk. A területi reprezentativitás elvét követve a falu minden körzetét, a faluhoz tartozó tanyavilágot is beleértve, górcső alá vettük, és az utcákat felosztottuk a kutatócsoport tagjai között. Az eredeti terv az volt, hogy minden második házba „kopo-gunk be”, később ez változott, mert nyár lévén az emberek a földeken dolgoztak, így az előirányzott minimum 200 személyes lekérdezést nem láttuk biztosítottnak. Így „taktikát” váltottunk és minden házba betértünk a kérdőíveket lekérdezni. A polgármestertől kapott 2004-es statisztikai adatokat alapul véve az egyes családtagok kiválasztásánál a „népszámlálási” kvótákat alkalmaztuk, és arra törekedtünk, hogy a minta nemeket és életkorcsoportokat illető arányai minél jobban megfeleljenek a teljes felnőtt lakosság arányszámainak.

A 203 megkérdezett személyből – a lakossági arányoknak megfelelően – 96 (47,3%) volt a férfi, és 107 (52,7%) a nő. Az alábbi (1.sz.) táblázatban összevetettük a 2004-ben helyben feljegyzésre került életkorcsoport szerinti adatokat a mintában szereplők életkori megoszlásával. Két helyen van említésre méltó eltérés: szembevetve a fiatalok felül-, és az idősebb-középkorú (40–70 éves) korcsoportok enyhe alulreprezentáltsága.

Az általunk lekérdezett mintasokaság jellemzésére még elmondható, hogy mintegy háromnegyedük járt ki legalább 8 iskolai osztályt; 14%-uk végzett szellemi munkát, 40% volt a mezőgazdasági és egyéb fizikai munkát végzők aránya, és 46%-ot tettek ki az inaktívak (nyugdíjasok, munkanélküliek stb.).

A kérdőív általam feldolgozott kérdései a kért nemzeti identitásának, nemzettudatának különböző összetevőire kérdeztek rá. Kíváncsi voltam rá – főleg az elbukott népszavazás miatt – milyen változások álltak be a saját magukhoz fűződő viszonyban (vajon zárkózottabbak lettek-e a délvidéki/tóthfalusi magyarok vagy sem, vajon elutasítóbbak lettek-e az anyaországbeliekkel szemben), és mik azok az

⁶ Tóthfalu polgármestere, Bata Ferenc : „Bemutatkozik Tóthfalu” c. kiadványából; kiadási év, kiadási hely nincs feltüntetve. (Ezek az adatok 2004-ből származnak)

⁷ http://www.tothfalu.com/falutortenet_multja_jelene.html

1. sz. táblázat

Tóthfalú életkor szerinti megoszlása	Népszámlálási adatok szerint (Fő, %)	A minta szerint (Fő, %)
18-30 év közöttiek	77 (14,3%)	42 (20,7%)
30-40 év közöttiek	104 (19,2%)	40 (19,7%)
40-50 év közöttiek	95 (17,6%)	31 (15,3%)
50-60 év közöttiek	77 (14,3%)	23 (11,3%)
60-70 év közöttiek	101 (18,7%)	32 (15,8%)
70 év fölöttiek	86 (15,9%)	35 (17,2%)
Összesen	540 (100,0%)	203 (100,0%)

elemek, amik hatással vannak a magyarsághoz tartozás szempontjából rájuk. Vizsgáltuk még a hazatudat különböző lépcsőfokait: kötődéseiket a falutájegység-ország–Európa viszonylatában. Ehhez a kérdéskörhöz tartozott továbbá a tóthfalusiaknak a nemzeti szimbólumokhoz való kapcsolódásának, valamint jövőképeinek, illetve történelmi tudatának témaköre. Czuczor Gergely kollégám kutatása nyomán beszámolok Tóthfalú vallásosságának legfontosabb mutatóiról, és végül röviden saját politológiai jellegű kérdéseimre adott válaszok legfőbb tanulságairól.

Nemzettudat, magyarságtudat

Az identitás E. H. Eriksontól származó fogalma az eltelt több mint fél évszázad alatt hatalmas karriert futott be. A fogalom egyik változatának, a nemzeti identitásnak is immár könyvtárnyi irodalma van. Hadd idézzem itt most a magyar identitáskutatás doayenjének, Pataki Ferencnek a definícióját: „A nemzeti identitás én-rendszerünknek az az összetevője, amely a nemzeti-etnikai csoporthoz (kategóriához) tartozás tudatából és élményéből származik – ennek minden értékelő és érzelmi mozzanatával, valamint viselkedési diszpozíciójával egyetemben.”⁸

A felmérés során először azt igyekeztünk tisztázni, hogy a kérdezetteknek van-e egyáltalán nemzet-tudatuk. Hamar kiderült, hogy igen, mégpedig meg-

lehetősen erős változatban. Arra a kérdésre, hogy *számon tartja-e magát valamilyen nemzetiség tagjaként*, csak egy fő (0,5%) válaszolt nemmel, és a túlnyomó többség (95,1%) egyszerűen magyar-ként határozta meg önmagát. 8 fő (3,9%) nyilatkozott úgy, hogy kettős (magyar-szerb) identitással rendelkezik, egy fő pedig szerbnek vallotta magát (magyarul). (Olyan nem akadt, aki jugoszlávnak vagy egy egyéb nemzetiséghez tartozónak mondta volna magát.)

Vagyis szinte minden megkérdezett valamilyen szinten magyarként definiálta magát. Nekik feltettük a kérdést, hogy: *Kérem mondja el néhány mondatban, mit jelent az Ön számára magyarnak lenni?* Az 1. sz. ábrából jól látszik, hogy az érzelmi töltetű (mind a pozitív, mind a negatív) válaszok eredményeinek meglehetősen nagy „kilengése” van Tóthfalun. Annyi bizonyossággal megállapítható, hogy azoknak a megkérdezetteknek, akiknek kizárólag negatív élménye (13,7%) van magyarságával kapcsolatban, jóval magasabb az aránya, mint a 2000-es vajdasági reprezentatív vizsgálat során volt (7,4%). Ez a magas százalékszám véleményem szerint „december ötödikének” tudható be. Ezt a kérdőíves-interjúk utáni személyes beszélgetések is megerősítették, ugyanis némelyik megkérdezettből csak úgy dőlt az *elutasítottság* okozta keserűség.

Ugyanakkor árnyalja ezt a negatív tapasztalatot, hogy majdnem kétszer többen (30,5%) mondták azt, hogy számukra pozitív érzés magyarnak lenni, mint akik ezt negatív élményként élték meg. Az összehasonlítás esetén érdemes megemlíteni még a „közös nyelv, kultúra, hagyomány történelem, szokások” kategóriát⁹ is, ami a szétszabdalt magyarság közös kötelékének kifejeződése. Ez is jócskán eltér, ugyanis jóval alacsonyabb: csak durván a fele (14,8%) a 2000-es 28%-os átlagnak. Ez utóbbi jelenségnek köze lehet ahhoz is, hogy a identitás kulturális változatai általában a falvakban gyengébbek.¹⁰ Mint ahogy említést érdemel az a tény is, hogy a „természetes dolog, származás dolga” kategóriába sorolható válaszok mintegy kétszeres tóthfalusi aránya sem csak a múlt idővel, hanem a kevésbé differenciált válaszok nagyobb arányú falusi előfordulásával magyarázható.

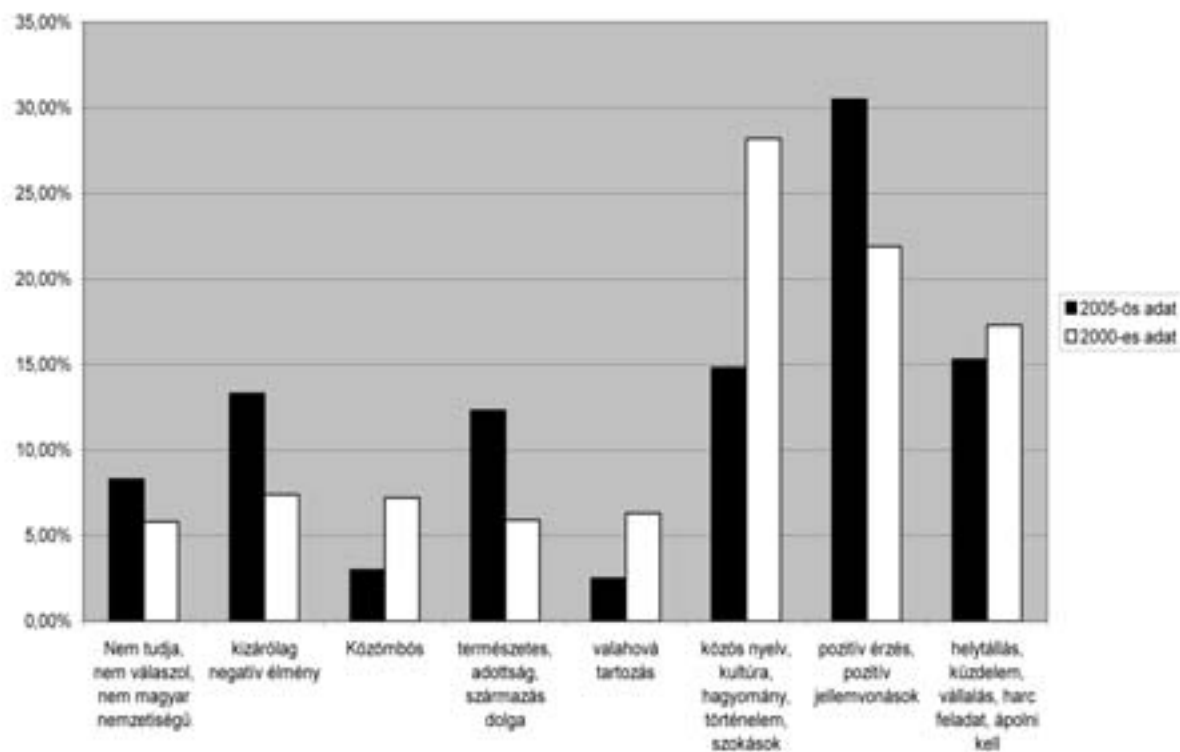
⁸ Pataki Ferenc: *Nemzetkarakterológia?* In: *Magyar Tudomány*, 1997/2. sz. 177. old.

⁹ A kategóriák létrehozása utólag történt, a nyitott kérdésekre adott spontán válaszok hasonlósága alapján.

¹⁰ Lásd: Gereben Ferenc: *Olvasáskultúra és identitás (A Kárpát-medence magyarságának kulturális és nemzeti azonosságadata) Kisebbségkutatás Könyvek; Lucidus Kiadó, Budapest 2005, 56. old.*

1. sz.. ábra

Mit jelent az Ön számára magyarnak lenni?

A magyarságtudatra vonatkozó kérdésre a legjellemzőbb válaszok a következők voltak:

1. Kizárólag negatív élmény:

„Nem sok minden jót, itt nálunk.”

„Nehéz magyarnak lenni. A Bánátban már nagyon nehéz, felénk még könnyebb.”

„Itt nálunk nyűg. Néha kipofoznak bennünket”

„Én magyar vagyok, de itt ezzel nem érvényesülünk.”

„Itt mint magyar nem vagyunk elismerve”

„Itt a magyaroknak sokkal nehezebb.”

„Azt, hogy bántanak bennünket”.

„Én már három háborút éltem meg('41, '44 és a délszláv), félünk mindentől.”

„Le vagyunk kicsinyítve. Itt a magyarok nem nagyvalakik.”

2. Közömbös:

„Ugyanolyannak lenni, mint a többinek.”

„Még nem gondolkodtam el rajta”

„Nekem nincs magyar vagy szerb. Az ember a lényeg. Van ember meg gazember.”

3. Természetes adottság, származás dolga:

„Magyarnak születtem, magyar vagyok. Hogy más állampolgár vagyok, az nem lényeges.”

„Őseim is azok voltak. Itt kell élnünk mint magyar.”

„Annak születtem, jó ez így, ahogy van.”

„Magyarnak születtem, csak magyar lehetek, nem lehetek más.”

4. Valahová tartozás:

„Nemzethez tartozás.”

„Itt születtem. Ez a hazánk, magyarok vagyunk.”

„Én magyar vagyok. Inkább Magyarországhoz húznék, mintsem Belgrádhhoz.”

„Helyben élni és megmaradni Vajdaságban.”

5. Közös nyelv, kultúra, hagyomány, történelem, szokások:

„Ezt a nyelvet tanultam a szüleimtől, ennek a zenéjét szeretem.”

„Az ember becsülje önmagát, magyarul tanuljon és a gyerekeit is úgy taníttassa.”

„Nyelv igen fontos. Magyarnak érzem magam és leginkább 1941-44 között lehetett az az ember.”

„Annak születtem, az is maradok. Anyanyelvem a magyar.”

„Megőrizni a magyarságot, a hagyományokat, a kultúrát. Azért vagyunk magyarok.”

„Magyar az anyanyelvem, ezt szeretem.”

6. Pozitív érzés, pozitív jellemvonások:

„Büszke vagyok rá, hogy magyar vagyok.”

„Jót, mert magyarnak születtünk, ezt nem kell szégyelleni.”

„Hát ez a minden!”

„A magyar nép elég művelt, okos és finomságokkal bír.”

„A létezésem célja.”

„Magyarnak születtem. Néha még bűn is. Noha jó magyarnak lenni. Én büszke vagyok rá.”

„Jó magyarnak lenni, csak nehéz ezt kifejezni.”

„A legnagyobb megtiszteltetésnek gondolom, jó érzés.”

„Jó egy olyan néphez tartozni, akinek nagy felmenői voltak.”

7. helytállás, küzdelem, harc:

„Magyarnak nagyon jó lenni, mindenki tartsa meg magyarságát, ne tagadja le.”

„Nem mondhatok mást. Én nem tagadom le.”

„Mind nehezebb magyarként élni. Egyre erősebb viszont a ráébredés.”

„Megőrizni a magyar történelmet, hagyományokat. Összetartani. Az anyanyelvet ápolni, továbbadni.”

„Annak születtünk, annak is valljuk magunkat. Jó érzés volt átmenni a határon, mert valódi magyar földön voltunk, igazi magyar testvérekkel.”

„Ismerni a szokásokat, kultúrát, történelmet.”

Nemzeti szimbólumok és a „haza”-fogalom

A kérdőívben előre megadott magyar nemzeti szimbólumokat egy 1-től 5-ig terjedő skálán lehetett értékelni, aszerint, hogy a magyarsághoz tartozás szempontjából mennyire tartják fontosnak őket (1: nem tartom fontosnak; 5: nagyon fontosnak tartom). Tóthfaluban a kérdezettek a nemzeti szimbólumok közül a *magyar zászlót* (4,67) és a *Himnusz*t (4,66) tartották a legfontosabbaknak. A harmadik helyre (kis különbséggel) a *Szent Korona* (4,57) került. Hasonlóan magas átlagot ért el a nándorfehérvári győzelemre emlékeztető *déli harangszó* (4,54), Petőfi *Nemzeti dala* (4,48) és a magyar *címer* (4,38) előtt.

Érdekes az így kialakult „osztályzatokat” összevetni a 2000-ben felvett adatokkal. Az első három helyezett közé akkor is ugyanezek a szimbólumok kerültek, annyi különbséggel, hogy ott az első helyezett a „magyar himnusz” (4,21) volt, míg második és harmadik helyezett holtversenyben a nemzeti zászló és a Szent Korona lett (4,08). (De mint az látható, jóval alacsonyabb átlagszámokkal, mint Tóthfaluban!) Vagyis Tóthfalu lakosai általában véve nagyobb jelentőséget, fontosságot tulajdonítanak a nemzeti szimbólumoknak, mint a vajdasági átlag. És nemcsak az össznemzeti, hanem a délvidéki „származású” jelképekre is áll: a már említett *déli harangszó* (4,54), a *zentai csata* emlékműve (3,80) és az *aracsi puszta templom* (3,62) mind majdnem egy teljes osztállyal kaptak kedvezőbb minősítést az átlagos vajdasági értékeknél. Mindez nem a nemzeti kötődés csökkenéséről vall, inkább a délvidéki átlagnál is erősebb meglétéről.

A tóthfalusiak esetében is – mint általában a határon túli magyaroknál – *szülőföld-centrikus „haza-tudat”-ról* beszélhetünk. A térbeli otthonosságérzetre a következő módon kérdeztünk rá: *Az alábbi földrajzi egységek közül Ön melyiket milyen mértékig tartja hazájának, melyikhez milyen mértékben érzi magát odatartozónak?* A megadott, hazaként „felkínált” kategóriákat ugyancsak 1-től 5-ig osztályozni kellett (1: egyáltalán nem; 5: teljes mértékben). Legnépszerűbbnek a lokális szint, a szűkebb szülőföld (Tóthfalu) bizonyult (4,85), és – szinte holtversenyben - a tágabb szülőföld, a „tájhaza” (Vajdaság: 4,82). Majd – egy teljes osztályzat kimaradásával (3,9) – Magyarország következett. Magyarország harmadik leggyakoribb említése azért is volt különös számomra, mert az elutasítottság érzését hipotézisem szerint az anyaországhoz is kötötték a határon túliak, de ezen a téren Tóthfalu ennek ellenkezőjét bizonyította. Ami még külön is érdekes, hogy a 2000-es felmérésben – vajdasági szinten – Magyarország megítélése jelenősen alacsonyabb volt (2,47), ami azt is jelentheti, hogy a tóthfalusiak nem annyira Magyarországból ábrándultak ki (hisz a kettős állampolgárság kedvezménye) ehhez kötötte volna őket!), hanem inkább a magyarországi társadalomból és a politikából. (Mindezek jegyeivel a későbbiekben még találkozunk.) Ugyanakkor Szerbia megítélése, konkrétan „hazaként” való

tudati funkcionálása 2000-hez képest¹¹ jelentősen leromlott (2,5). A tágasabb földrajzi térségek: Európa (3,5) és Kelet-Közép-Európa (3,1) közepes átlagokat kaptak. Tehát a NATO-bombázástól időben távolodván Európa nimbusza 2000-hez képest mintha ismét emelkedett volna (3,16), Kelet-Közép-Európával pedig épp úgy nem nagyon tudnak mit kezdeni 2005-ben a tóthfalusi magyarok, mint 2000-ben a vajdaságiak (és a többi határon túli magyar nemzeti közösség). Tóthfalú esetében is beigazolódott tehát a korábbi tapasztalat, hogy a határon túli magyar közösségeknek nem országban kifejezhető *hazájuk*, hanem inkább *szülőföldjük*, vagy *szűkebb pátriájuk* van.

Nemzeti önkép és jövőkép

Véleményem szerint a kérdőív egyik legkritikusabb pontjához értünk el, ahol a kérdések a tóthfalusiaknak a saját magukhoz (vagyis a vajdasági magyarokhoz), illetve a magyarországi magyarokhoz való viszonyulását vizsgáltuk meg. Páros kérdésünk úgy szólt, hogy *véleménye szerint vannak-e olyan tulajdonságok, amelyek különösképpen jellemzik a vajdasági (illetve magyarországi) magyarokat?*

A megkérdezettek több mint fele (56%) szerint vagy nincsenek olyan tulajdonságok, amelyek a vajdasági magyarokra különösen jellemzőek lennének, vagy nem kívántak a kérdésre válaszolni. A kérdezettek 15 százaléka szerint vannak ilyenek, és kizárólag pozitív tulajdonságokat említettek, az említések csökkenő sorrendjében: „szorgalmas”, „dolgos”, „vendégszerető”, „összetartó”. A válaszadók 7 százaléka vegyes megítélésben részesítette a vajdasági magyarokat, vagyis pozitív és negatív tulajdonságokat egyaránt megemlített velük kapcsolatban, pl.: „szorgalmasak, de nem összetartóak”. A tóthfalusiak 22 százaléka szerint viszont a vajdasági magyarságra csak a negatív, rossz tulajdonságok jellemzőek („nem vendégszerető”, „szerencsétlen sorsúak”, „széthúzóak”). Azt lehet tehát mondani, hogy a tóthfalusiak kollektív önképe meglehetősen negatív és hiányos. Hozzá kell tennünk: sokkal negatívabb és hiányosabb, mint a 2000-ben vizsgált vajdasági reprezentatív mintáé! (Akkor a csupa rossz tulajdonságot említők aránya csak 8 százalékos volt, szemben a tóthfalusiak 22 százalékalával;

a csupa pozitív tulajdonságot említők ezredfordulós 40 százalékos aránya pedig 2005-ben 15 százalékra esett vissza.) Akár a népszavazási kudarccal, akár más tényezőkkel magyarázható a délvidéki magyarság önbecsülésének, önértéktudatának ez a súlyos deficitje mindenképpen fájdalmas és figyelemre méltó!

A magyarországi magyarokhoz fűződő viszony eredménye különösen érdekelt. Előzetesen azt feltételeztem, hogy a magyarországi nemzettársaik irányában itt fog leginkább megnyilvánulni a népszavazás okozta csalódás. Ez be is igazolódott: jóval többen nyilvánítottak véleményt ebben a kérdéskörben, és a többlet elsősorban a negatív, illetve a vegyes megítélésnél jelenik meg a vajdasági magyarokéhoz képest. (Ld. a 2. sz. táblázatot!) Ennek ellenére a magyarországi magyarok pozitív megítélése hasonlóan alacsony mértékű (15 százalékos) volt, mint a vajdasági magyaroké.

2. sz. táblázat

A tóthfalusiak szerint:

Vannak-e olyan tulajdonságok, amelyek jellemzik avajdasági magyarokat?	...magyarországi magyarokat?
Nem tudja vagy nem válaszolt	22,6 %	14,4 %
Nincsenek ilyen tulajdonságok	33,0 %	23,7 %
Vannak (kizárólag pozitív tulajdonságok)	15,3 %	14,9 %
vannak (vegyesen pozitív és negatív tulajdonságok)	6,9 %	12,4 %
vannak (kizárólag negatív tulajdonságok)	22,2 %	34,6 %
Összesen	100 %	100 %

A tóthfalusi válaszadók – amint látható – azon az állásponton vannak, hogy a magyarországi magyaroknak jóval több rosszabb tulajdonságuk van, mint a vajdasági magyaroknak, illetve két alsó kategória összevonásával majdnem a lekérdezettek fele (47%) úgy vélekedik, hogy a magyarországiaknak van valamilyen rossz tulajdonságuk. A „nem válaszoló” kategóriákban többször kaptunk olyan feleletet, hogy „inkább nem válaszolok”; vagy csak egy néma legyintés „érkezett”, vagyis lehangoló véleményüket nem kívánták bővebben kifejteni.

¹¹ Bár ott még Jugoszláviaként szerepelt, 3,41-es átlaggal.

Ezt a fajta elutasítottságot azonban nemcsak a népszavazás kudarcának tudom be. A 2000-es reprezentatív vajdasági adatokból is az derül ki, hogy magyarországi magyarok képe sokkal negatívabb volt, mint a délvidéki magyar önkép. (Pl. 2000-ben is, 2005-ben is a kérdezettek egyharmada nyilatkozott úgy, hogy a magyarországi magyaroknak csak negatív tulajdonságaik vannak.) A kontraszt az ezredfordulón azonban sokkal nagyobb volt – a vajdasági magyar önkép javára. 2005-re ez a kontraszt jelentősen csökkent, de sajátos módon nem annyira a magyarországiakról alkotott kép jelentősebb módosulása, hanem a vajdaságiakról alkotott (ön)kép már említett megroppanása miatt.

Ezek után az eredmények után nézzük meg, hogy a tóthfalusiak hogyan látják a vajdasági magyarok, és általában a magyarság jövőjét. A 3. táblázat szintén tartogat némi meglepetést.

3. sz. táblázat

A tóthfalusiak hogyan látják a magyarság jövőjét	Vajdaságban ?	A teljes magyarság esetében?
nagyon borúlátóan	21,2 %	8,9 %
mérsékelt borúlátóan	23,6 %	18,7 %
mérsékelt bizakodással	49,8 %	56,1 %
kifejezetten derúlátóan	1,5 %	7,9 %
Nem tudja, nem válaszolt	3,9 %	8,4 %
Összesen	100,0%	100,0 %

Látható, hogy a tóthfalusi megkérdezettek mintegy fele (mérsékelt) optimizmussal néz a jövőbe. Bevallom, ennél rosszabb eredményre számítottam. Nem gondoltam volna, hogy a lakosság ilyen sok megpróbáltatás után (ne felejtsük az 1999-es NATO-bombázásokat, a kilencvenes évek délszláv háborúit, illetve Milošević nacionalista kormányzásának időszakát sem!) – ilyen mértékben bízik a jövőjében. Mindazonáltal a táblázatból az is kiderül,

hogy a falubeliek a teljes magyarság jövőjét jóval derúlátóbban ítélték meg, mint a sajátjukét. Feltételezem, hogy ez – legalábbis részben – annak volt köszönhető, hogy Magyarország (és a jelentős magyar kisebbséggel bíró Szlovákia) a felmérés előtti évben lépett be az Európai Unióba; illetve hogy Magyarországon az utóbbi fél évszázadban nem voltak harci cselekmények.¹²

Összességében tehát azt mondható, hogy a sorozatos „pofonok” ellenére a tóthfalusiak, bár megroggyant önbizalommal, de mérsékelt bizakodó jövőképpel rendelkeznek.

Történelmi tudat

Az alábbi táblázatban azokat a történelmi személyiségeket, illetve eseményeket találjuk meg, akiket/amelyeket a tóthfalusiak kifejezetten pozitívan, illetve negatívan ítélték meg.¹³

Sajátos vajdasági „specifikum” Tito kiemelten pozitív említése, amely már a 2000-es reprezentatív vajdasági mintának is nagy vitákat kiváltó tapasztalata volt. Az a Tito marsall lett a tóthfalusiak (és a vajdasági magyarok) legnagyobbra becsült történelmi személyisége, akinek aktív szerepe volt a negatív történelmi események között előkelő helyen említett „bácskai vérengzésben”. Ennek oka a viszonylagos jólét lehetett, amit regnálása alatt teremtett. Személyét most már inkább ezzel azonosítják, és nem a vérengzéssel. A történelmi panteon többi nagyra becsült alakja (Szent István, Mátyás király, Kossuth Lajos stb.) szintén megtalálható (és szinte ugyanazon sorrendben) a 2000-es vajdasági felmérés „pozitív listáján”, és ez többé-kevésbé a pozitív eseményekre, sőt a negatív listákra is elmondható. Mondhatni a magyar történelmi tudat meglehetősen erős konszenzussal építkezik, mégpedig nemcsak vajdasági, hanem Kárpát-medencei viszonylatban is.¹⁴ A népszavazással kapcsolatos politikai küzdelmeknek is maradt némi nyoma a történelmi listákon: látható, hogy a két, 2005-ben különösen aktív politikus neve is megjelent a pozitív (Orbán Viktor), illetve a negatív személyiségek (Gyurcsány Ferenc) sorában.

¹² Ezt az egyik helybelivel folytatott beszélgetésem során hallottam. Érdekes megközelítés volt, nyilván a közelmúlt délszláv testvérháborúja adta meg ennek a gondolatnak a kontrasztját, s egyben magyarázatát.

¹³ Négy nyitott kérdést tettünk fel ezzel kapcsolatban: kettőt a pozitív, kettőt a negatív vélekedések regisztrálása céljából. Ezek a következők voltak:

Vannak-e olyan történelmi személyiségek, akiket Ön kifejezetten nagyra becsül/ellenszenvesnek tart?

Vannak-e olyan történelmi események, amelyeket Ön nagyra értékel/szégyenletesnek és tragikusnak tart?

¹⁴ Lásd részletesebben: Gereben Ferenc: Olvasáskultúra és vallásosság. I.m. 149-160. old.

4. sz. táblázat

Pozitív, illetve negatív történelmi személyiségek és események említése a tóthfalusi magyarok körében (2005)

Nagyra értékelte pozitív személyiségek	Eml. száma	Nagyra értékelte pozitív események	Eml. száma	Ellenszenves, negatív személyiségek	Eml. száma	Szégyenletes, tragikus események	Eml. száma
Tito	58	1848-49 forradalom és szab. harc	23	Milošević	57	Délszláv háború	55
Szt. István	39	államalapítás	13	Hitler	19	Trianon	39
Mátyás király	31	honfoglalás	9	Gyurcsány F.	16	Bácskai vérengzés	18
Kossuth Lajos	16	Tito kormányzása	8	Šešelj	15	II. világháború	14
Petőfi Sándor	13	Nándorfehérvári diadal	7	háborús bűnösök	10	I. világháború	14
Orbán Viktor	12					NATO bombázás	13
Antall József	11						

Vallásosság

Tóthfaluban a lakosság túlnyomó többsége (a kérdezettek 93,1%-a) katolikus, és erősen kötődik a vallásához: 97 százalékuk mondta magát vallásosnak, ebből 44% „az egyház tanítása szerint”, és 53% „maga módján” kategóriába sorolta magát. Az alábbiakban látni fogjuk, hogy ezek az adatok több vonatkozásban meghaladják - a Kárpát-medencei összehasonlításban egyébként magasnak számító – vajdasági hitbuzgalmi átlagot. Ez egyrészt annak tudható be, hogy a helyiek magyar identitásukat – akárcsak a határon túliak többsége – a valláson keresztül is megélik, másrészt egyfajta tradíció Tóthfalun a templomba járás, illetve a közösségi élet egyik legfontosabb színtere a tóthfalusi templom és a hozzá tartozó kulturális központ.¹⁵

A vallásosság kérdést részletesebben tóthfalusi kutatócsoportunk másik tagja, Czuczor Gergely kollégám vizsgálta¹⁶, más Kárpát-medencei magyar

vallásszociológiai adatokat¹⁷ is segítségül hívva. Az alábbiakban elsősorban az ő kutatása nyomán foglalom össze a tóthfalusi vallásosság legfontosabb „mérhető” jelenségeit.

A hit legalapvetőbb kérdése, hogy kiben, miben hisz az adott ember. A személyes és közösségi hitnek egyik legfontosabb viszonyulási pontja az *Isten létezésében való hit*. Ez az origó, amely tényleges választóvonal hívő és nem hívő között. Az elmúlt évek vallásszociológiai kutatásainak mindegyikében felmérésre került ez a kérdés. (Lásd 2. sz. ábra).

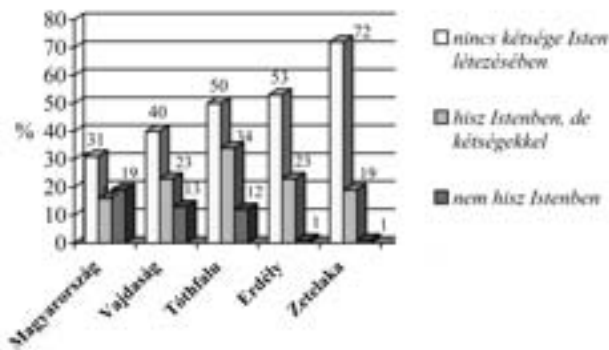
A három országnyi méretű terület Erdély, a Vajdaság és Magyarország, valamint a két vizsgált falu, Zetelaka és Tóthfalu összehasonlításában szembeötlő az összefüggés a területek modernizáltsága, urbanizáltsága és az Istenben való hit között. Leegyszerűsítve azt mondhatnánk, hogy minél „kelebbre” él valaki és minél falusiasabb településen, annál valószínűbb, hogy hinni fog (és erősebben hisz) Isten létezésében, bár ezt természetesen sok

¹⁵ Tóthfalu vallási életének hátteréhez hozzátartozik Utasi Jenő plébános atya rendkívüli egyházi és civil aktivitása (iskola- és kollégiumalapító tevékenysége, könyvkiadó üzemeltetése, a délvideki katolikus hetilap, a Hírvivő szerkesztése stb.).

¹⁶ Czuczor Gergely: Tóthfalu vallásossága. Bp. 2009. (Kézirat)

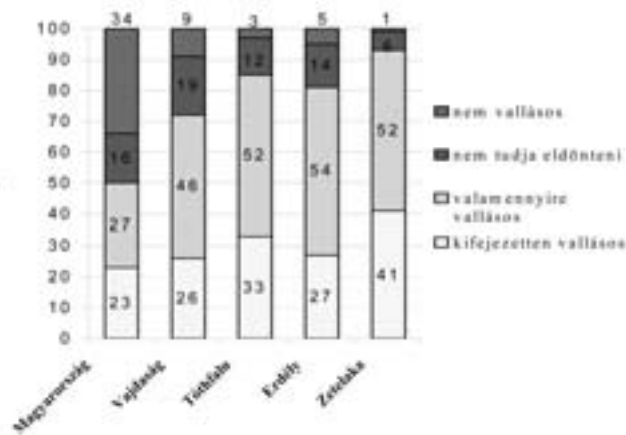
¹⁷ A 2000-es reprezentatív magyarországi és 1998-as erdélyi adatokat lásd: Gereben Ferenc-Tomka Miklós: Vallásosság és nemzettudat. Vizsgálódások Erdélyben. Bp. 2000. Kerkai Jenő Egyházzociológiai Intézet. A székelyföldi nagyközség, Zetelaka 2002-es, ugyancsak reprezentatív adatait lásd: Karczagi Alexandra-Klausz Boriska: Vallásosság Zetelakán. In: Vallásosság és kultúra. Agóra VIII. Bp. 2009. Faludi Ferenc Akadémia, 191-211. old. A 2000-es vajdasági adatok forrása továbbra is: Gereben Ferenc: A vajdasági magyarok... (Kisebbségkutatás 2002. 2. szám) .l.m. Továbbá lásd: Tomka Miklós: Vallás és nemzeti tudat (Magyarországon és a környező országok felnőtt magyar lakossága körében). Bp. 2000. (Kézirat)

2. sz. ábra Hisz-e Isten létezésében?¹⁸

egyéb tényező is befolyásolja. Az mindenesetre bizonyos, hogy a korábbi szekularizációs törekvések, az etatista múltbeli diktatórikus államok ideológiai hatása ellenére a vizsgált területeken – főleg határon túl – lényegesen többen vannak az Istenben hívők, mint a nem hívők. De elég nagyok az országok/régiók közötti különbségek: míg Erdélyben alig találni ateista-agnosztikus világszemléletűt, addig Magyarországon már elég magas (19%) ezek aránya; Tóthfalu (és Vajdaság) pedig a kettő között helyezkedik el (12–13%).

3. sz ábra Mennyire tartja magát vallásosnak?

A vallásosság másfajta (a már említett „egyházias” és „maga módján” stb. típusoktól eltérő), de ugyancsak előre megadott kategóriába önbesorolással bekerült válaszadóknak a Kárpát-medence különböző vizsgálati helyszínein mért arányát a 3. sz. ábra szemlélteti. Legkiáltóbb tanulsága, hogy a nem vallásosok aránya egyértelműen Magyarországon a legmagasabb (34%), határon túl ez a kategó-

ria – különösen a falvakban – teljesen elenyésző. Emellett számottevő különbséget találunk a terület jellegében elkülönülő adatbázisok között. A nagyobb (országos, regionális) földrajzi egységek (Magyarország, Vajdaság, Erdély) jelentős részt városokban felvett adatai a „kifejezetten vallásos” kategóriában gyengébb arányszámokat mutatnak, mint a két faluban. Tehát Tóthfalu érzékelhetően vallásosabbnak mutatkozik, mint a Vajdaság és Erdély általában, de Zetelaka, a székelyföldi (ugyancsak katolikus) nagyközség Tóthfalut is megelőzi.

Megvizsgáltuk az életkor és az iskolázottság mértékének a tóthfalusiak vallásosságára gyakorolt hatását is. Jellegzetes tendencia, hogy a magukat erősebben vallásosnak tartók az életkor előrehaladtával mind nagyobb arányban vannak jelen. Ezzel ellentétben a „maga módján” vallásosok aránya pedig a fiatalabb kor felé haladva növekszik. Levonhatjuk tehát azt a következtetést, hogy a fiatalabb korosztályoknál csökken az egyházhoz való kötődés.

Az iskolai végzettség összefüggésében több érdekes megállapítást is tehet a szociológus. A vizsgált mintából legszembevetőbb az, hogy minél tanultabb valaki, annál kevésbé ragaszkodik az egyház tanítása szerinti vallásossághoz, de az érettségizettek (és ennél magasabb végzettségűek) körében is elenyésző mértékben találkoztunk kifejezett vallástalansággal. A másik érdekesség: a kevesebb, mint 8 osztályt végzetek között egyáltalán nem találtunk ateistát. (Ez utóbbi csoport nagyobb részben a legidősebb korosztályhoz tartozik.) Mindehhez hozzátehetjük, hogy Tóthfalun is érvényesült az az általános vallásszociológiai tapasztalat, mely szerint a nők vallásosabbak, mint a férfiak.

Igyekeztünk adatokat gyűjteni a vallásgyakorlat intenzitásáról is. A templombajárás gyakoriságának vizsgálatánál szintén éltünk a magyarság különböző országokban/régiókban élő csoportjainak összehasonlítási lehetőségével. Megállapítható, hogy Tóthfalu felnőtt társadalmának 27%-a szokott hetente, 30%-a havonta, és 40%-a ennél ritkábban templomba járni. (A soha nem járok aránya mindössze 3%-os volt.) Ez a templombajárási aktivitás közepes mértékűnek mondható az ugyancsak katolikus székelyföldi Zetelakához (ahol a heti templomlátogatók

¹⁸ Az előre megadott 7 válaszlehetőség közül az ábrán – a könnyebb áttekinthetőség kedvéért – csak 3-at tüntetünk fel. A „nem hiszek Istenben” választípus arányszáma azonban magában foglalja a „nem tudom, hogy van-e Isten, és nem hiszem, hogy ez bármi módon kideríthető lenne” választípust is!

aránya 48% volt!), és a magyarországi megfelelő adathoz (13%) képest. Tóthfaluról elmondható, hogy népe gyakrabban jár istentiszteletre, mint a vajdasági átlag.

Az *imaélet aktivitására* vonatkozó kérdés alapján Tóthfalú a napi imádkozók¹⁹ 43%-os arányával ismét köztes helyet foglalt el a zetelakiak 71%-os, és a magyarországiak 24%-os adata között. A vajdasági átlagot (35%) ezúttal is sikerült meghaladniuk a tóthfalusi kérdezetteknek. A soha nem imádkozók magyarországi 39%-os adata mellbevágóan magas a határon túli értékekhez (pl. a tóthfalusi 3%-hoz) képest.

Friss tapasztalataink megerősítik korábbi megállapításainkat. A Kárpát-medence keleti és északi fele²⁰ őrzi még a vallásosság intenzívebb formáit. A magyarországi és a határon túli vallásosság jelentős különbségeiben része lehet – a modernizációs szint és a történelmi múlt eltérései mellett – a nemzeti identitás kisebbségi, illetve többségi helyzetben való megélésének különbözősége is. „A vajdasági magyar népcsoport is igazolni látszik azt a tételt, hogy a kisebbségi lét általában kedvez az egyházakhoz és a valláshoz való kötődés intenzitásának, mert a kisebbségi helyzet identifikációs szükséglete megnő, és a vallásosság és az egyház (...) a nemzeti identitást erősítő tényezők egyike.”²¹

Politikai beállítódások Tóthfaluban

Vizsgálódásaim során négy kérdésre kerestem a választ, ami során a következőket kérdeztem:

a kérdezett személynek van-e magyarigazolványa?

Mi a véleménye a 2004. dec. 5-i kettős állampolgárságról szóló magyarországi népszavazás eredményéről?

Mennyire tartja rokonszenvesnek vagy ellenszenvesnek a magyarországi parlamenti pártokat?

Tóthfaluban a megkérdezettek csaknem fele (44%-a) rendelkezett 2005-ben magyarigazolványal. A középkorúak 54 százalékának volt a birtokában „szent koronás” igazolvány, míg a fiatalok és az időskorúak 40, ill. 36 százalékának.

A kettős állampolgárságról tartott *népszavazás hatásáról* kb. fél évvel az események után igyekeztem információkat gyűjteni. Az adatok közzététele lehetővé teszi talán, hogy a 2010 nyári új politikai fejlemények (a kettős állampolgárság elvi megadása a határon túli magyaroknak) utáni felmérések számára összehasonlítási alapul szolgáljanak. Nyitott kérdésünk így szólt: *Mi a véleménye a 2004. dec. 5-i kettős állampolgárságról szóló magyarországi népszavazás eredményéről?* A válaszok feldolgozása során öt különböző kategóriát állítottam fel.

Az első kategóriába azok kerültek, akiknek a népszavazás kimeneteléről *enyhén negatív* véleményük volt utólag, de a népszavazás előtt bizakodtak abban, hogy az pozitív eredménnyel fog zárulni. Itt a következő válaszok voltak leginkább jellemzők: „szomorú, hogy így alakult”; „nem ezt vártuk”; „a politika végett bukott el” stb.

A második kategóriába a határozottan, *markánsan negatív* vélemények kerültek, illetve azok véleménye, akik a népszavazás előtt elvárták a pozitív végeredményt. Jellemző válaszok: „szégyenletes”; „nagyon bántott”; „szörnyű”; „lesújtó”; „elvártam volna”.

A harmadik kategóriába azok kerültek, akik *közömbösek* voltak a téma iránt: „én nem akartam átmenni, nekem nem rossz” „semmit nem jelent”; „nem kommentálok”.

A negyedik, *apatikus* kategóriába azok kerültek, akiket a végkifejlet nem ért váratlanul, akik a rossz eredményre, némi keserűséggel, eleve fel voltak készülve. A válaszadók látszólag közönyösen válaszoltak a kérdésekre, de a közönyösség mögött egy-egy elejtett szóból érezni lehetett mégis a csalódottságot. Ők azok, akik a következőket válaszolták: „nem volt meglepő”; „nem vártam többet, de azért jó lett volna” stb.

Végül az utolsó, ötödik kategóriába azok kerültek, akik bizonyos pozitív jövőképpel rendelkeznek – a szavazás kedvezőtlen végeredményének ellenére. Ide ilyen válaszokat soroltam be: „bízom a legközelebbi alkalomban” „meg fogjuk kapni” stb.

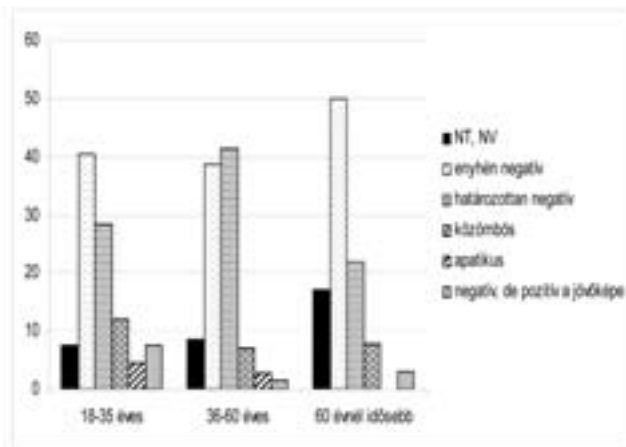
A 4. sz. ábrán a válaszkategóriák a három korcsoport szerinti százalékos eloszlását lehet látni. Ha a hangsúly-eltolódásokat félretesszük, látható,

¹⁹ A felmérés során a napi ima kategóriája alá vettük a lefekvés előtt, felébredéskor, munkavégzés közben mondott imákat, fohászokat és az asztali áldást is.

²⁰ Lásd Tomka Miklós: Röviden a szlovákiai és a magyarországi vallásosságról. In: *Ami rejtve van s ami látható.. Szerk.: Császár Melinda-Rosta Gergely. Budapest-Piliscsaba 2008. Loisir K.*

²¹ Gereben Ferenc: *I.m. (Kisebbségkutatás, 2002.2.sz.) 452. old.*

4. sz. ábra A 2004-es népszavazás hatása

hogy a negatív vélemények egyértelmű többségben vannak mindhárom korcsoportban. Az első korcsoportban (35 év alatt) számszerűen 68%, középkorúaknál 80%, az idősebbeknél az arányszám pedig 72%. Figyelemre méltó, hogy azok a középkorúak a legelégedetlenebbek, akik a három korcsoport közül a legmagasabb számban rendelkeznek magyarigazolvánnyal. Ők azok, akik a leginkább átjárnak Magyarországra. A negatív megítélésbe – az érzelmi indokokon kívül – ez is szerepet játszhatott.

Most következzen néhány vélemény az interjúkból: „Nagyon reméltük, hogy meglesz legalább az a többség, ami kell ahhoz, hogy visszakapjuk azt az állampolgárságot, ami nekünk lényegében jár. Ezt nem kellene kiírni és követelni sem, mert ennek automatikusan kellene járnia, mint például Szerbiában. De ehhez az kellene, hogy Magyarországnak nemzetben gondolkodó kormánya legyen.(...) Nagyon sokat vártunk. Főleg arra vártunk, amire a nagypolitika, a jelenlegi kormány (...) nem is akart kitérni, nevezetesen, hogy szabad mozgást biztosít nekünk ez a dolog, főleg Magyarországra. Hogy ezáltal a kapcsolatokat építhessük, hogy a helyi magyarság gazdaságát egy kicsit fel tudjuk lendíteni, hogy szabadon járassunk Erdélybe az ottani kapcsolatokat is erősíteni és hogy esetleg Nyugatra is könnyebben tudjunk utazni. De semmiféleképpen nem arra vártunk, hogy szociális esetként, Magyarba átmegyünk és az ottani nyugdíjat, meg munkahelyet elvegyük az ottaniak elől. (...) Nem volt senki olyan, aki azt mondta volna: ha megvan a kettős állampolgárság, holnapután pakolok és megyek is át. Szóval szerintem maradt volna mindenki. (...) simán átmegy az, aki át akar menni, ehhez nem kell a kettős állampolgárság.” (32 éves fiatalember)

„Környezetem és én személy szerint is nagyon örült volna, ha megkapjuk, mert az ismerőseim és én is megtapasztalom a hiányát. Ennek több eredője is van. A sok közül az egyik az érzelmi, ugyanis ha megkaptuk volna, akkor az anyaországhoz tartozónak éreztük volna magunkat. Hiszen, az első szabadon választott miniszterelnök szavait – ti. hogy 15 millió magyar miniszterelnöke kíván lélekben lenni – azóta senki sem vonta vissza. Úgy éreztük, hogy oda tartozunk, de sajnos ez az érzés a szavazás után elbukott (...) Én Horvátországban, Zágrábban tanultam és annak idején, amikor Horvátország elszakadt, fölkinálták a horvát állampolgárságot nekem is, pedig én magyar vagyok és csak hat évet voltam ott. És ez alapján már én is kérvényezhettem volna a horvát állampolgárságot, bár én nem éltem ezzel. Szóval ez a fájó pontja ennek a december 5-i népszavazási eredménynek” (Középkorú értelmiségi férfi)

„Sokkal többet, a nagyobb többség nevében beszéltek, sokkal többet vártunk. Bennünk úgy volt, hogy meglesz a többség, a pozitív döntés. Úgy éreztük, hogy visszamenőlegesen semlegesíti Trianont a kettős állampolgárság. Nem kellett volna csak egy parafálás, ha nem vitték volna ki a politikába. Mert ezt megcsinálta Felvidék is, Románia, Szerbia, Horvátország. Szerbia úgy, hogy aki a világon él szerb, akkor az szerb állampolgár lehet. (...) Egyénileg, de a többiek nevében is, a lakosság 50% feletti részének nevében mondom, hogy letargia, csaldótságot lett úrrá az embereken. Úgy gondoltuk, hogy ilyen nincs, mert itt az jött ki, hogy újra mostohák vagyunk. Ugyanannak az anyának nem vagyunk ugyanolyan gyerekei. Nem fogadták el azt, amiről a döntésnek szólni kellett volna, vagyis a kettős állampolgárságot. Átpolitizálták a kérdést, és azt mondták, hogy Magyarország meg fog telni a határon túliakkal. Én garantálom – igaz az én garanciám nem sokat ér – aki akart elment, aki el akar menni, az el fog menni állampolgárságtól függetlenül. Az állampolgárság nem akadály, menni fog. Aki kötődik a szülőföldhöz, az akkor sem ment volna el, ha meglett volna az állampolgárság. Most az idősek véleményét mondom, akik azt mondták, hogy az állampolgárság azért fontos, hogy belül tudja, hogy oda tartozik. Mint a magyarigazolvánnyal.” (Középkorú férfi, közigazgatási szakember)

„(...) Magyarországon a magyar népek fel lettek bújtatva, hogy ne szavazzanak rá, mert egy olyan

álláspontot alakítottak ki, hogy tömeges átvándorlás lesz. Habár nekünk nem kellett volna semmi, csak egy gesztus lett volna. Meg kaptunk volna európai útlevelet, nem kellett volna vízumért könyörögni.” (45 éves férfi)

„Nem is kellett volna megszavaztatni, mert ez evidens. Teljesen félrevezették a magyar népet és ellenünk hangolták.” (34 éves férfi)

„Sok szerb gúnyolódik, hogy mi ott sem kellünk.” (19 éves nő)

„(...) A kormány szégyene nem a népé. Ez egy politikai húzás volt, a népet nem is okolhatjuk. Egy élet munkáját senki sem hagyja itt, csak könnyebb lett volna nekünk.” (45 éves nő)

„A politika végett bukott el. Annyira hittünk az egységben, de ez a Gyurcsány egy elkényeztetett, ellenszenves figura.” (65 éves nő)

A népszavazásra vonatkozó kérdés után a *párt-szimpatíára* kérdeztem rá. Kíváncsi voltam: létezik-e a határon túl a hazai belpolitika iránti érdeklődés, és ha igen, akkor melyik pártokkal szimpatizál a tóthfalusi magyarság? A kérdések között a négy párt szerepelt. A négy kérdés azonos módon hangzott el: *Mennyire tartja rokonszenvesnek vagy ellenszenvesnek a magyarországi parlamenti pártokat:* (Betűrendben:) 1.FIDESZ/ 2.MDF/ 3.MSZP/ 4.SZDSZ?²²

Választani lehetett egy 5 pontos skálán, ahol az egyes volt a „nagyon ellenszenves”, és az ötös volt a „nagyon rokonszenves”. Az eredmény összesítése után – korántsem függetlenül a népszavazási küzdelmekről – az alábbi eredmények születtek:

A *Fidesz – Magyar Polgári Szövetségnek* igen sok szimpatizánsa volt Tóthfaluban. Mind a három korcsoportban itt mértem a legmagasabb szimpátiát. A megkérdezettek 67,4 százaléka tartotta a pártot különböző mértékben rokonszenvesnek. A négy vizsgált

párt közül itt voltak a legkevesebben azok, akik nem válaszoltak a kérdésre. (24,1%) A falubeli nagy része tisztában volt azzal, hogy a párt a népszavazáson a kettős állampolgárság megadása mellett kampányolt. Véleményem szerint az is a Fidesz felé billentette a mérleg nyelvét, hogy a falu kulturális központját a Fidesz kormány idején építették fel, jelentős magyarországi támogatásokkal, illetve a helyieknek sokat jelentett a milleniumi ünnepségsorozat is.

A *Magyar Demokrata Fórummal* kapcsolatban a fiataloknak van a legkevesebb tapasztalatuk, véleményük. A legidősebb korosztály körében mértem a legmagasabb szimpátiát, ami talán annak tudható be, hogy ők még emlékeztek Antall Józsefnek arra a mondatára, amelyben kifejezte a határon túli magyarokért érzett felelősségét.²³ A párról a tóthfalusiak 37,9% volt jó véleményel.

A *Magyar Szocialista Párt* a népszavazás során a kettős állampolgárság ellen foglalt állást. A „nemre” buzdítás erőteljesen a párt ellen fordította a tóthfalusi emberek nagy részét (67,3%). A legnagyobb „rokonszenvet” – a két felső kategória összevonásával – a fiatalabb nemzedéknél váltotta ki, de ez a támogatottság is igen alacsonynak mondható (5,9%). Legnagyobb ellenszenvet pedig a legidősebb korosztályban tapasztaltuk.

A tóthfalusiak a *Szabad Demokraták Szövetségével* nem tudtak mit kezdeni, ugyanis „közömbös” kategória itt volt a legnagyobb, mind a három korcsoportban. A legnagyobb támogatottsága a fiatal generáció körében volt, bár magasnak ez sem volt nevezhető. A pártnak a legidősebb korosztályban volt a legnagyobb elutasíthatósága. A pártot a lekérdezett lakosság csak mintegy 61 százaléka ismerte. Véleményem szerint ez a közömbös álláspont annak tudható be, hogy a párt sokáig nem hozta nyil-

5. sz. táblázat Magyarországi pártok kedveltségi indexe Tóthfaluban, 2005 nyarán

	FIDESZ	MDF	MSZP	SZDSZ
18-35 év	4,3	3,3	1,7	2,2
36-60 év	4,5	3,6	1,6	2,2
61 év feletti	4,8	4,3	1,6	2,1
Összesen	4,5	3,7	1,7	2,2

²² A 4 felsorolt pártból ma már 2 nem parlamenti párt, de a felmérés 2005 nyarán készült.

²³ Ti., hogy „lélekben és érzésben 15 millió magyar miniszterelnöke” kíván lenni.

vánosságra álláspontját arról, hogy a népszavazási „igenek” vagy a „nemek” mellett fog-e kampányolni, így nem tudatosult annyira az emberekben a „nem” melletti elkötelezettségük.

Összegzés

A tóthfalusi emberek túlnyomó többsége magyarnak és katolikusnak mondta magát. Magyarságukat általában pozitívként élték meg, és erősen kötődtek a közös (magyar) nyelvhez, a közös hagyományhoz, a közös történelemhez és a szokásokhoz. Nemzeti szimbólumaink közül a magyar zászlót, a magyar himnuszt és a Szent Koronát tartják a legfontosabbnak. Erősen kötődnek a szülőfalujukhoz, Tóthfaluhoz, a Vajdasághoz és – a népszavazási kudarc ellenére – az anyaországhoz. Kollektív (a vajdasági magyarokra vonatkozó) önképük súlyos deficiteket hordoz, de a magyarországi magyaroktól rosszabb véleménnyel vannak, mint önmagukról.

Jövőképük mindezek mellett enyhén bizakodó. Sajátos jelenségként Tito él legpozitívabb személyiségként a tudatukban, akit Szent István és Mátyás király követ. Történelmi tudatukban a legfontosabb pozitív töltetű eseményként az 1848-49-es szabadságharc, az államalapítás és a honfoglalás él. Kifejezetten rosszul élték meg a délszláv háborúkat, Trianon és a „bácskai vérengzés” is erős negatívként él még emlékezetükben.

Tóthfalun 2005-ben az emberek 56 százalékának nem volt magyarigazolványa. A megkérdezettek a politikáról határozott véleménnyel bírtak, még ha nem is mindenki volt teljesen tisztában a részletekkel. Mivel az ottaniak nagy része magyar televíziós csatornákat néz, lehetőségük van arra, hogy politikailag informáltak legyenek. A kettős állampolgárságról szóló népszavazást egyértelműen negatívként élték meg, ami markánsan megmutatkozott a magyarországi politikai pártokról alkotott véleményükben is.

